

***Päiväkirurgisen
aikuispotilaan
toimenpidepäivän kulku
sairaanhoidajan
näkökulmasta***

Opas sairaanhoitajaopiskelijoille

Sisällysluettelo

PÄIVÄKIRURGINEN PROSESSI	3
POTILAAN VALMISTELU.....	4
TULOHAASTATELU	5
ESIMITTAUKSET.....	5
ESILÄÄKITYS	5
POTILAS SIIRTYY LEIKKAUSSALIIN	6
POSTOPERATIIVINEN HOITO.....	7
SEURANTA (monitori + kliininen tarkkailu)	7
KIPU	8
KOMPLIKAATIOT	9
POSTSPINAALIPÄÄNSÄRKY.....	9
POSTOPERATIIVINEN PAHOINVOINTI	9
JÄÄHTYMINEN.....	9
MUITA KOMPLIKAATIOITA	9
KOTIUTTAMINEN	10
KOTIUTUSKRITEERIT	10
SUULLISET JA KIRJALLISET OHJEET	11
.....	11
OMIA MUISTIINPANOJA.....	12
LÄHTEET	14

JOHDANTO

Tämä taskuopas sisältää päiväkirurgisen aikuispotilaan toimenpidepäivän aikana huomioitavia ja muistettavia asioita sairaanhoitajan näkökulmasta. Opas on suunnattu sairaanhoitajaopiskelijoille ja sen tarkoituksena on toimia päiväkirurgiaa käsittelevänä tukimateriaalina kirurgian toteutuksella, ohjatussa harjoittelussa tai käytännön hoitotyössä.

Opinnäytetyön raportissa käsitellään päiväkirurgista toimenpidepäivää ja sen vaiheita laajemmin ja yksityiskohtaisemmin.

PÄIVÄKIRURGINEN PROSESSI

	Hyvä kivun ja pahoinvoinnin estohoito	
	Huomioiva, ystävällinen hoito	
	Lyhytvaikutteiset anestesia-aineet ja puudutteet	
	Leikkauksenjälkeinen valvonta	
Leikkausta edeltävä arviointi	*Heräämö	
* Potilaskohtainen arvio	*Lepäämö	
* Suulliset ja kirjalliset ohjeet potilaalle	Sujuva potilasvirtaus	Seurantapuhelu
* Anestesia lääkäriin konsultaatio tarvittaessa	Potilasturvallisuus	Hoidon laadun seuranta
Leikkauksen päätös	Kotiuttaminen	
* Potilasvalinta	*Oikea-aikaisuus	
* Toimenpiteen suunnittelu	* Yhtenäiset kotiutus kriteerit	
	* Suulliset ja kirjalliset ohjeet	

SAIRAALA

ENNEN LEIKKAUSTA	PÄIVÄKIRURGISSA YKSIKÖSSÄ	KOTIUTUMINEN JA TOIPUMINEN
POTILAS		
Esitietolomakkeen täyttäminen	Leikkaukseen saapuminen	Seuralainen kotimatalle ja leikkauksen jälkeiseksi yöksi
Tupakoinnin lopettaminen vähintään kolme viikkoa ennen leikkausta	* Ohjeistettu tuloaika	Tyytyväisyyskysely tai potilaspalaute
Leikkaukseen valmistautuminen	Riittävä kivunlievitys, ei pahoinvointia	
* Informaatio	Odottelun minimointi	
* Lääkitykset	* Lämpö	
* Paasto	* Informaatio	
* Seuralaisen järjestäminen	Suulliset ja kirjalliset ohjeet	
	* Reseptit	
	* Sairausloma	
	* Hoito-ohjeet	
	* Yhteystiedot	

Päiväkirurginen prosessi (Reponen, Skants & Vakkuri 2020a; Särkijärvi 2021)

POTILAAN VALMISTELU

- Potilaalle toimitetaan ohjeet leikkaukseen valmistautumisesta suullisen ohjauksen lisäksi kirjallisena tai sähköisessä muodossa
- Hyvä ja selkeä leikkausta edeltävä informaatio ja ohjaus ovat edellytys turvalliselle ja onnistuneelle päiväkirurgialle

Ohjeet pitävät sisällään ainakin seuraavat asiat:

- leikkausta edeltävä paasto
- ohjeet kotilääkityksen muutoksista ennen toimenpidettä ja toimenpidepäivän aamuna
- ohjeet sairaalaan saapumisesta
- kotiutuminen
- toipuminen
- muut leikkauksenjälkeisiin hoito-ohjeisiin liittyvät yksityiskohdat
- alkoholi, päihteet ja tupakka

Esitiedot kirjataan ennen toimenpidettä

- henkilötiedot
- pituus & paino
- allergiat
- vitaaliarvot toimenpidepäivänä
- mahdolliset laboratoriokokeiden tulokset
- potilaan kotilääkitys leikkauspäivänä ja mahdolliset esilääkkeet
- aikaisemmat anestesia- ja niiden mahdolliset ongelmat
- perussairaudet
- kotilääkitys
- nykyinen terveydentila

Kirjaamiskäytännöissä voi olla yksikkökohtaisia eroja. Esim. paperinen anestesiakaavake tai sähköinen anestesiakaavake

TULOHAASTATTELU

- varmistetaan potilaan henkilöllisyys
- käydään läpi potilaan täyttämä esitietokaavake
- käydään läpi potilaan nykyinen terveydentila
- varmistetaan paaston toteutuminen
- varmistetaan peseytyminen ja ihon kunto
- varmistetaan kotilääkityksen ohjeidenmukainen toteutuminen

ESIMITTAUKSET

- verenpaine
- pulssi
- happisaturaatio huoneilmalla
- lämpö

- Potilasta ohjataan käymään vessassa, jotta rakko olisi toimenpiteen aikana mahdollisimman tyhjä
- Annetaan potilasranneke ja -vaatteet vaihdettavaksi

ESILÄÄKITYS

- pieni annos rauhoittavaa lääkettä
- kipulääke (leikkaustyyppin mukaan parasetamol, tulehduskipulääke tai pitkävaikutteinen opioidi)

Esilääkitys ei ole yleisesti tarpeen, tarve arvioidaan yksilökohtaisesti

Esilääkityksen valintaan vaikuttavat potilaan ikä, paino, yleiskunto, aiemmat anestesiat ja niihin liittyvät ongelmat sekä leikkaustyyppi

POTILAS SIIRTYY LEIKKAUSSALIIN

Potilas siirtyy leikkaussaliin →
Preoperatiivinen vaihe päättyy

- potilaalla päällään sairaalan vaatteet
- kuulolaite, silmälasit ja hammasproteesit saa olla leikkaussalihenkilökunta huolehtii omaisuuden talteen
- sairaanhoitaja antaa anestesiakaavakkeen (tai vastaavan) pohjalta siirron yhteydessä leikkaussalihenkilökunnalle raportin
- potilas on raportin aikana läsnä → ahdistus ja jännitys voi helpottua, mahdollisuus tarkennuksiin ja lisäyksiin, luottamus voi kasvaa

POSTOPERATIIVINEN HOITO

SEURANTA (monitori + kliininen tarkkailu)

- happisaturaatio, hengitystiheys, (uloshengityksen hiilidioksidipitoisuus), hengitystyö, hengityssänet
- ihon, huulten ja kynsien väri ja sen muutokset
- verenpaine
- pulssi
- EKG (monitori)
- lämpö
- diureesi
- leikkaushaava (vuoto, turvotus, punoitus, kipu)
- turvotukset
- lämpörajat
- lihastoiminta (puudutuksen poistuminen)
- tajunnantaso
- kipu

KIPU

- ennakointi kivunhoidossa avainasemassa
- kipulääkkeen valinta toimenpiteen, kivun laadun ja määrän sekä potilaan taustan mukaan
- pienen leikkauksen tai toimenpiteen jälkeen tavallisesti parasetamol + tulehduskipulääke tai niiden yhteiskäyttö
- tarvittaessa lisätään heikko opioidi, kodeiini tai tramadoli

Opioidikipulääkkeiden käytössä on huomioitava mahdolliset haittavaikutukset:

- hengityslama
- suolilama
- ummetus
- pahoinvointi
- kutina
- keuhkoputkien supistuminen

Pitkävaikutteisia puuduteaineita käytettäessä vaikutus jatkuu vielä toimenpiteen jälkeen → toimii samalla kivunhoitona.

- opioidipohjaisten kipulääkkeiden tarve on vähäisempi
- opioidien haittavaikutuksilta välttyään

KOMPLIKAATIOT

POSTSPINAALIPÄÄNSÄRKY

- Potilasta tulee ohjata päänsäryn varalta
- voi liittyä myös kuulo- ja näköhäiriöitä
- hoitona runsas nesteytys, vuodelepo ja tulehduskipulääkkeet
- myös kofeiinista voi olla apua
- jos päänsärky ei helpota niin on oltava yhteydessä toimenpidetahoon
- hoitona harkitaan epiduraalista veripaikkaa

POSTOPERATIIVINEN PAHOINVOINTI

- viivästyttää kotiutumista
- aspiraatoriski kasvaa
- altistaa kuivumiselle
- jopa epämiellyttävämpää kuin kipu
- pahoinvoinnineläkkeet
- riskiä voi vähentää välttämällä potilaan tarpeetonta liikuttelua heräämisvaiheessa, hyvä happeutumisen, välttämällä liian varhaista syömistä ja juomista postoperatiivisesti

JÄÄHTYMINEN

- leikkaussalit usein viileitä
- anestesia voi aiheuttaa potilaan lämmönsäätelykontrollin häiriöitä
- lämpö- ja lisäpeitteet toimenpiteen jälkeen ehkäisevät jäähtymistä

MUITA KOMPLIKAATIOITA

- vuoto
- hengityslama
- kurkunpääspasmi
- jälkirelaksaatio
- virtsaumpi
- laskimotukos / keuhkoembolia
- allerginen reaktio / anafylaksia

KOTIUTTAMINEN

KOTIUTUSKRITEERIT

- Kotiutuskriteereissä voi olla yksikkökohtaisia eroja.

KRITEERI	TARKENNUS
Vitaalielintoiminnot	Hengitys, verenpaine ja pulssi ovat olleet vakaat vähintään tunnin ajan
Tajunnantaso	Normaali tajunnantaso ja vireys. Orientoituu aikaan ja paikkaan sekä kykenee vastaanottamaan jatkohoito-ohjausta.
Leikkaushaavan vuoto	Leikkausalueella ei saa olla merkittävää vuotoa.
Liikkuminen	Liikkuminen onnistuu normaalisti tai sujuvasti tarvittavien apuvälineiden kanssa. Puudutus on lähtenyt.
Pahoinvointi ja huimaus	Ei merkittävää pahoinvointia tai huimausta.
Kipu	Kipu hallinnassa ja hoidettavissa suun kautta otettavilla kotiin määrätyillä kipulääkkeillä.
Syöminen ja juominen	Potilas pystyy juomaan ja syömään ilman merkittävää pahoinvointia.
Saattaja ja seuralainen	Hakija ja vastuullinen aikuinen seurana yön yli seuraavaan aamuun. Jos potilas kotiutuu taksilla niin seuralaisen on oltava kotona vastassa.
Virtsaaminen	Spontaani virtsaus onnistuu vähintään kertaalleen ennen kotiutumista.
Kotihoito-ohjeet	Kotihoito-ohjaus annettu suullisesti ja potilas on saanut ohjeet myös kirjallisena.

(Hakala 2012, 55; Hämäläinen 2014, 8; Terveyskylä 2021a, mukailten)

SUULLISET JA KIRJALLISET OHJEET

- haavasidokset
- ompeleiden/hakasten poisto
- mahdollisten seurantakäyntien ajankohta
- sairauslomatodistus jos tarpeen
- yhteystiedot toimenpideyksikköön

→ postoperatiivinen seurantapuhelu soitetaan toimenpidettä seuraavana päivänä (yksiköstä ja mahdollisuuksista riippuen)

OMIA MUISTIINPANOJA

LÄHTEET

Ahonen, O., Blek-Vehkaluoto, M., Ekola, S., Partamies, S., Sulosaari, V. & Uski-Tallqvist, T. 2016. Kliininen hoitotyö. 6. Painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Anestesiakäsikirja. Kustannus Oy Duodecim. Luettu 18.5.2022. Vaatii käyttöoikeiden.

Anestesiologian ja tehohoidon perusteet. Kustannus Oy Duodecim. Luettu 15.3.2022.

Gan, T., Diemunsch, P., Habib, A., Kovac, A., Kranke, P., Meyer, T., Watcha, M., Chung, F., Angus, S., Apfel, C., Bergese, S., Candiotti, K., Chan, M., Davis, P., Hooper, V., Lagoo-Deenadayalan, S., Myles, P., Nezat, G., Philip, B & Tramèr, M. 2014. Consensus Guidelines for the Management of postoperative Nausea and Vomiting. *Anesthesia & Analgesia* 118 (1), 85-113.

Hakala, N. 2012. Päiväkirurgisen postoperatiivisen hoitotyön käsikirja. <https://www.paivakirurginenyhdistys.org/wp-content/uploads/2018/01/Paivakirurgisen-heraamon-kasikirja.pdf>

Heikkinen, K. & Pesonen, A. 2021. Välittömät leikkausta edeltävät valmistelut. Teoksessa Ahlmén-Laiho, U. & Katomaa, J. (toim.) *Anestesiakäsikirja*. Kustannus Oy Duodecim. Luettu 27.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden.

Hoikka, A. & Jokela, R. 2021. Leikkauksen jälkeinen pahoinvointi ja oksentelu. Teoksessa Ahlmén-Laiho, U. & Katomaa, J. (toim.)

Jakobsson, J. 2011. *Anesthesia for Day Case Surgery*. Oxford Anesthesia Library.

Jibawi, A., Baguined, M. & Bhowmick, A. 2018. *Current Surgical Guidelines*. 2. painos. Oxford University Press. Luettu 25.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden.

Karma, A., Kinnunen, T., Palovaara, M. & Perttunen, J. 2016. Perioperatiivinen hoitotyö. 1. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kangas-Saarela, T. & Mattila, K. 2014. Anestesia-aineet ja menetelmät päiväkirurgiassa. Teoksessa Rosenberg, P., Alahuhta, S., Lindgren, L., Olkkola, K. & Ruokonen, E. (toim.) *Anestesiologia ja tehohoito*. 3. Painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Karinen, J. 2014. Leikkausta edeltävä valmistelu. Teoksessa Rosenberg, P., Alahuhta, S., Lindgren, L., Olkkola, K. & Ruokonen, E. (toim.) *Anestesiologia ja tehohoito*. 3. Painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Matilainen, E., Pellikka, M. & Rasimus, M. (toim.) *Sairaanhoidajan käsikirja*. Kustannus Oy Duodecim. Luettu 25.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden.

Messieha, Z. 2015. An overview of anesthetic procedure, tools, and techniques in ambulatory care. *Ambulatory Anesthesia* 2, 21–28.

Niemi-Murola, L. & Ahlmén-Laiho, U. 2021. Päiväkirurgisen anestesian erityispiirteet. Teoksessa Ahlmén-Laiho, U., Huttunen, T., Metsävainio, K. & Vakkala, M. (toim.) *Anestesiologian ja tehohoidon perusteet*. Kustannus Oy Duodecim.

Pöyhä, R. & Tunturi, P. 2021. Sedaatio ja sen asteet. Teoksessa Ahlmén-Laiho, U. & Katomaa, J. (toim.) *Anestesiakäsikirja*. Kustannus Oy Duodecim. Luettu 26.4.2022.

Rauta, S. & Reponen, E. 2021a. Päiväkirurgian tavoitteet ja potilasvalinta. Teoksessa Ahlmén-Laiho, U. & Katomaa, J. (toim.) *Anestesiakäsikirja*. Kustannus Oy Duodecim.

Rauta, S. & Reponen, E. 2021b. Päiväkirurginen anestesia. Teoksessa Ahlmén-Laiho, U. & Katomaa, J. (toim.) *Anestesiakäsikirja*. Kustannus Oy Duodecim.

Rauta, S. & Reponen, E. 2021c. Päiväkirurgiseen toimenpiteeseen valmistautuminen. Teoksessa Ahlmén-Laiho, U. & Katomaa, J. (toim.)

Reponen, E., Skants, N. & Vakkuri, A. 2020a. Johdanto päiväkirurgiseen anestesiaan. Teoksessa Olkkola, K., Kiviluoma, K., Saari, T., Tallgren, M., Uusaro, A. & Yli-Hankala, A. (toim.) *Anestesiologia, teho-, ensi-, ja kivunhoito*. Kustannus Oy Duodecim. Luettu 13.10.2021. Vaatii käyttöoikeuden.

Reponen, E., Skants, N. & Vakkuri, A. 2020b. Päiväkirurgisen leikkauksen valmistelu. Teoksessa Olkkola, K., Kiviluoma, K., Saari, T., Tallgren, M., Uusaro, A. & Yli-Hankala, A. (toim.) *Anestesiologia, teho-, ensi-, ja kivunhoito*. Kustannus Oy Duodecim. Luettu 21.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden.

Reponen, E., Skants, N. & Vakkuri, A. 2020c. Hoito päiväkirurgisessa yksikössä. Teoksessa Olkkola, K., Kiviluoma, K., Saari, T., Tallgren, M., Uusaro, A. & Yli-Hankala, A. (toim.) *Anestesiologia, teho-, ensi-, ja kivunhoito*. Kustannus Oy Duodecim. Luettu 22.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden.

Salomäki, T. & Tunturi, P. 2021. Opioidit. Teoksessa Ahlmén-Laiho, U. & Katomaa, J. (toim.) *Anestesiakäsikirja*. Kustannus Oy Duodecim.

Salomäki, T. 2014. Opioidiagonistit. Teoksessa Rosenberg, P., Alahuhta, S., Lindgren, L., Olkkola, K. & Ruokonen, E. (toim.) *Anestesiologia ja tehohoito*. 3. PAINOS. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Särkijärvi, S. 2021. Leikkaukseen odottavan potilaan ohjaus. Teoksessa Mustajoki, M., Alila, A., Matilainen, E., Pellikka, M. & Rasimus, M. (toim.) *Sairaanhoidajan käsikirja*. Kustannus Oy Duodecim. Luettu 25.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden.

Tays. 2022. Perifeerinen verisuonikanyyli. Toimintaohje. Päivitetty 17.6.2022. Luettu 30.8.2022. [https://www.tays.fi/fi-FI/Ohjeet/Infektioiden_torjunta/Aseptiikka_hoitotoimenpiteissa/Perifeerinen_verisuonikanyyli\(48511\)](https://www.tays.fi/fi-FI/Ohjeet/Infektioiden_torjunta/Aseptiikka_hoitotoimenpiteissa/Perifeerinen_verisuonikanyyli(48511))

Terveyskylä. 2021b. Suoneen Annettava rentouttava puudutus eli sedaatio. Leikkaukseen tulijan talo. Päivitetty 22.10.2021. <https://www.terveyskyla.fi/leikkaukseen/tietoa-leikkaushoidosta/nukutus-ja-puudutus/suoneen-annettava-rentouttava-puudutus-eli-sedaatio>

Terveysportti. n.d. ASA-luokitus. Sanakirjat. Lääketieteen termit. Tuominen, M. 2021. Päiväkirurgisen potilaan hoito. Teoksessa Mustajoki, M., Alila, A., Matilainen, E., Pellikka, M. & Rasimus, M. (toim.) Sairaanhoidajan käsikirja. Kustannus Oy Duodecim.

Tämä opas on luotu Tampereen Ammattikorkeakoulun kahden sairaanhoitajaopiskelijan opinnäytetyönä. Opas on koottu lähdeluettelossa manituista lähteistä. Oppaan laatijat eivät ota vastuuta asiavirheistä sisällössä.

Aino Kankaanranta & Kerttu Koivuniemi

